

ВИКОРИСТАННЯ КЕЙС-МЕТОДУ В НАВЧАННІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття присвячена проблемі пошуку нових ефективних методик фахової підготовки майбутніх фахівців з інформаційної діяльності в інтеграції з традиційними формами навчанням, що є багатоаспектним процесом професійного становлення фахівця. Нозглянуто кейс-метод як специфічний метод навчання, що спрямований на формування різного виду вмінь та розвиток навичок, необхідних для сучасних висококваліфікованих спеціалістів. Акцентовано на перевагах і недоліках використання кейс-методу на сучасному етапі.

Ключові слова: кейс-метод, інтерактивна методика навчання, навчальний процес, фахівці з інформаційної діяльності.

I. Вступ

Сучасний фахівець з інформаційної діяльності має широкий діапазон виконання професійних функцій, які пов'язані зі створенням, обробленням та аналізом інформаційних потоків, орієнтуванням у динамічному документообігу, забезпеченням ефективної суб'єктної взаємодії. Якісне виконання цих функціональних обов'язків майбутніми фахівцями з інформаційної діяльності залежить від рівня їхньої підготовки у вищому навчальному закладі, зокрема особистісних якостей, фахових знань, комунікативної культури.

Він повинен добре орієнтуватися в інформаційному просторі та його мінливих потоках, має досить швидко сприймати й обробляти великі обсяги інформації, уміти здійснювати пошук, збирання, опрацювання (аналіз, синтез, порівняння, оцінювання тощо), приймати рішення, укладати плани, вторинні документи, поширювати їх та зберігати, тобто повинен володіти знаннями, вміннями та навичками з теорії і практики аналітичної діяльності (аналітики) – аналітичною компетентністю. Ефективне формування аналітичної компетентності майбутнього фахівця з інформаційної діяльності забезпечується системністю цього процесу та можливе лише за певних педагогічних умов [4].

Традиційна методика навчання у вищому навчальному закладі передбачає спілкування викладача і студента, сутність якого зводиться до передачі знань студентам; контролю викладача за якістю та успішністю засвоєння знань. У дидактиці така модель набула статусу директивної. Під час директивної моделі результат навчання зводиться лише до передачі знань (викладач) та механічного засвоєння та відтворення (студент). Основними критеріями директивної моделі навчання є точність, достовірність інформації, підсумковий контроль.

Отже, у сучасному середовищі вищої освіти постає проблема використання сучасних форм і методів організації навчальної діяльності студентів. Така інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій з іншими технологіями навчання набагато збільшує їхні можливості здійснювати вибір і реалізацію індивідуального навчального дискурсу у відкритому освітньому просторі та підвищує якість підготовки студентів. Для цього необхідне широке інформаційне поле діяльності, джерела інформації, самостійний пошук шляхів обґрунтування різних візій щодо однієї й тієї самої проблеми, самостійний пошук шляхів її обґрунтування та розв'язання.

Сьогодні є доволі велика кількість наукових доробків з питання використання технології кейс-методу. Проблему особливостей використання кейс-методу в навчальному процесі розглядали Т. Баул, Л. Степаненкова [1] Л, Козак [5], Т. Пащенко [6], В. Ягоднікова [8] та ін. Їх дослідження охоплюють ключові питання ситуаційної методики навчання, організаційні передумови її успішного застосування, інтеграції «кейс-методу» в навчальний процес українських ВНЗ тощо. Інноваційні технології підготовки фахівця-документознавця аналізували О. Гоманюк [2], О. Янишин [9], доцільність упровадження методів ситуаційного навчання у процесі їх підготовки обґрунтувала І. Сапицька [7]. Проте, незважаючи на значні досягнення у вирішенні окресленої проблеми, багато питань потребують подальшого вивчення.

II. Постановка завдання та методи

Мета статті – обґрунтувати використання кейс-методу у професійній підготовці майбутніх фахівців з інформаційної діяльності.

У ході дослідження застосовано теоретичні методи (документальний аналіз, аналітико-синтетична переробка інформації), що дає змогу виявити й узагальнити доробки з питань щодо

кейс-методу як специфічного методу навчання, який спрямований на формування різного виду вмінь та розвиток навичок, необхідних для сучасних висококваліфікованих спеціалістів.

III. Результати

Case study (кейс-метод, метод аналізу ситуацій) є однією з інтерактивних методик, що набула популярності у Великобританії, США, Німеччині, Данії та інших країнах. Була розроблена англійськими науковцями М. Шевером, Ф. Едейєм та К. Ейтс. Саме їй у світовій практиці відведено важливе місце для вирішення сучасних проблем у навчанні. Уперше кейс-метод був застосований у 1910 р. при викладанні управлінських дисциплін у Гарвардській бізнес-школі, відомій інноваціями, а в Україні цей метод набув поширення лише в другій половині 90-х рр. ХХ ст., як пізнавальна акселерація у процесі вивчення природничих наук.

В основу кейс-методу покладено концепції розвитку розумових здатностей.

Суть методу полягає у використанні конкретних випадків (ситуацій, історій, тексти яких називають «кейсом») для спільного аналізу, обговорення або вироблення рішень студентами з певного розділу навчання дисципліни [8].

Саме цей метод, на думку Т. Баул, Л. Степаненкова, «найбільшою мірою дозволяє вирішувати проблеми з урахуванням конкретних умов і за наявності фактичної інформації, розвиває такі кваліфікаційні характеристики, як здатності до проведення аналізу і діагностики проблем, вміння чітко формулювати і висловлювати свою позицію, вміння спілкуватися, дискутувати, сприймати і оцінювати інформацію, яка надходить у вербальній та невербальній формі. Певною мірою цей метод сприяє формуванню особистісних властивостей: почуття впевненості у собі, подолання зайвої боязкості чи надмірної самовпевненості» [1].

Дослідниця В. Ягоднікова обґрунтовує що «навчальні завдання кейс-методу полягають у набутті навичок використання теоретичного матеріалу для аналізу практичних проблем; формуванні навичок оцінювання ситуації, вибір та організацію пошуку основної інформації; виробленні вмінь формулювати питання і запити; виробленні вмінь розробляти багатоваріантні підходи до реалізації плану дії; формуванні вмінь самостійно приймати рішення в умовах невизначеності; формуванні навичок та прийомів всебічного аналізу ситуацій, прогнозування способів розвитку ситуацій; формуванні вмінь та навичок конструктивної критики» [8].

Для ефективного використання кейс-методу, як стверджує І. Демешко, «необхідно створювати сприятливі умови: забезпечити достатньо високу складність пізнавальних проблем, які потрібно вирішувати студентам; створити логічний ряд запитань щодо пізнавальної проблеми; в аудиторії створити атмосферу психологічного комфорту. Таким чином, застосування викладачем кейс-методу стимулює індивідуальну активність студентів, формує позитивну мотивацію до навчання, забезпечує високу ефективність навчання й розвитку майбутніх фахівців, формує певні особистісні якості й компетенції. Найближчими роками ситуативна методика стане домінантною. У її розвитку спостерігається поєднання міжнародного досвіду з національною методичною специфікою» [3].

Активному впровадженню кейс-методу в навчальний процес, на думку Т. Баул, Л. Степаненкової, «заважає низка об'єктивних та суб'єктивних перешкод, негативна реакція на застосування ситуаційних вправ як з боку студентів, так і з боку викладачів. Студенти аргументують своє не зацікавлення ситуаційними вправами такими причинами: неможливістю у стінах навчального закладу змодельовати діяльність реального підприємства; не цікавістю сюжету вправи (події відомі, не може бути нічого нового). Усі ці причини часто – густо є наслідком того, що студенти не розуміють кінцевої мети ситуаційної вправи, того, чого вони повинні навчитись у ході її виконання.

Викладачі відмовляються від застосування ситуаційних вправ, керуючись такими аргументами: недостатня кількість аудиторних годин; недостатня матеріальна база для впровадження ситуаційної вправи; незасіяність студентів, які мають незадовільні знання; сором'язливість студентів, небажання виступати у певній ролі. Перші три аргументи цілком регулюються на початковому етапі розробки ділової гри, коли закладається бюджет часу ситуаційної вправи, передбачається роздатковий матеріал, а також розподіляються обов'язки та права учасників кейсу. Четвертий аргумент – сором'язливість студентів – має місце переважно у двох випадках: або студенти не знають один одного (не з однієї студентської групи: а що про мене подумають?), або викладач ще не налагодив комунікативного зв'язку зі студентами, не створив на своїх заняттях таку атмосферу, коли б студенти могли відчувати себе самими собою.

Досвід впровадження, в навчальний процес кейс-методу свідчить, що не завжди викладач отримує запланований результат, не завжди витрати часу, інтелекту, емоцій винагороджується. Впровадження кейс-методу супроводжується деякими труднощами:

По-перше, слід звернути увагу на проблему, з якого зіткнулися, мабуть, усі викладачі, які впроваджували кейс-метод, – обмеженість аудиторного часу. Робочими планами дисциплін встановлюється певний обсяг годин на лекційні та практичні заняття. Розгляд ситуаційних вправ ними не передбачено. Тому викладач змушений на свій страх і ризик економити час, скорочувати плановий матеріал, деякі теми виносити на самостійне опрацювання, що створює до-

даткові перешкоди. По-друге, виникли певні труднощі із оцінкою студентів, їхніх індивідуальних внесків у прийняття групових рішень, ступеня оригінальності та оптимальності запропонованих заходів. Все це залежить від суб'єктивного судження викладача та його бачення ситуації. Проблема полягає у пропорційності оцінки традиційних занять, контрольних заходів та занять із використанням ситуаційних методів і навіть, якщо заглибитися, – у відповідній оцінці різних кейсів. По-третє, це проблеми, які безпосередньо пов'язані із порядком проведення занять, на яких використовується кейс-метод. Сюди належать труднощі залучення всіх студентів до обговорення тієї чи іншої ситуаційної вправи. Різна емоційна стійкість, темперамент, уважність та інші психологічні особливості студентів не дають змоги їх об'єктивно оцінювати. Іноді студенти навіть соромляться висловити свою думку через те, що вона може виявитися хибною і викличе негативну реакцію з боку інших. Сюди також можна віднести виникнення конфліктних ситуацій під час обговорення тих чи інших кейсів. Як засвідчив досвід, особливо емоційні студенти намагаються будь-що нав'язати свою точку зору іншим, і коли зіштовхуються (а це як правило і трапляється) два різні варіанти підходу до ситуації, конфлікт загрожує перейти на особисте.

Вирішення даного комплексу проблем цілком залежить від викладача, його професіоналізму, авторитету та індивідуальних здібностей. Під час обговорення кейсів виникають питання із цілого комплексу дисциплін, обговорюються питання моралі та державної політики тощо. Все це вимагає високого професійного рівня підготовки та широкої обізнаності викладача.

Незважаючи на згадані труднощі, впровадження ситуаційних методів навчання – значний крок уперед, який має великі перспективи. Підвищення ефективності викладання дисциплін можливе лише внаслідок раціонального поєднання теоретичних знань із практичними навичками. Впровадження ситуаційних методик викладання у навчальний процес істотно сприяє вирішенню цих завдань» [1].

Технологію кейс-методу можна використовувати у процесі навчання майбутніх фахівців з інформаційної діяльності незалежно від навчальної дисципліни, які будуть орієнтувати майбутніх фахівців на самоосвіту, самореалізацію, пошук нових знань. Дисципліни закладають адаптаційні механізми для безперервної освіти та творчості студентів. Її домінантою є розвинена мотивація й сформованість особистісних якостей, які забезпечують внутрішню потребу активного освоєння студентами функцій нових ролей, зокрема інформаційних.

Наприклад, І. Демешко стверджує, що досить «ефективним є використання кейс-методу при вивченні курсу «Інформаційно-аналітична діяльність», який спрямований на формування творчого та критичного мислення. Таке навчання – це один з активних видів самостійної роботи з вивчення програмового матеріалу. Основні завдання методики кейс-методу: 1) набути нових знань; 2) виокремлювати головне й оцінювати основні події чи питання; 3) показати свою компетентність та здатність працювати з літературою; 4) розвивати вміння спілкуватися; 5) удосконалити творчі здібності; поглиблювати відповідальність за свою роботу, впевненість у собі; уміти налагодити контакт у колективі» [3].

Специфіка роботи менеджерів інформаційної діяльності в сучасних умовах потребує істотної зміни процесу їх підготовки у вищих навчальних закладах. Ідеться, зокрема, про використання різноманітних методів навчання, гнучкість викладання, урахування складу аудиторії, її настрою та реакцій, здатності сприймати той чи інший матеріал. Від викладачів вимагається впровадження імпровізацій у навчальному процесі, щоб максимально наблизити студентів до реальних ситуацій і необхідності ухвалювати адекватні управлінські рішення [7].

Так, Відокремлений підрозділ «Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв» у процесі підготовки фахівців зі спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» веде значну роботу з удосконалення навчального процесу. Сучасний зміст освіти орієнтується на використання інформаційних технологій, поширення інтерактивного, електронного навчання з доступом до цифрових ресурсів та інтелект-навчання для майбутнього. Практичні заняття проводять не лише в навчальних лабораторіях, а й на базі організацій. Цьому багато в чому сприяло налагодження зв'язків з ними. Завдяки цьому забезпечено практики студентів в організаціях і узгодження програм практики з керівниками підприємств; залучення для навчальної і практичної роботи зі студентами ВНЗ висококваліфікованих фахівців базових організацій; упровадження інформаційних технологій у процесі навчання. Під час викладання необхідним є поєднання новітніх підходів до науково-методичного забезпечення навчальних фахових дисциплін із традиційною методикою, використання мультимедійних засобів, індивідуальних навчальних проектів, удосконалення системи контролю знань, умінь і навичок студентів. Це сприяє посиленню індивідуалізації процесу навчання, пошуку оптимального поєднання теорії та практики, актуалізації наявних знань та вмінню студентів, стимулюванню їх до розв'язання власних життєвих проблем.

IV. Висновки

Таким чином, перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні взаємодії кейс-методу з традиційними методами навчання, для досягнення трьох цілей: розуміння студентами високотехнологічності й матеріальності завдання; виступ перед аудиторією, яка зацікавлена в

результатах їхньої роботи; можливість взаємозв'язку з аудиторією з метою подальшого аналізу власних переваг та недоліків.

Кейс-методи підвищують активізацію самовиховання та самоосвіти студентів. Одним із шляхів підготовки сучасного компетентного, конкурентоспроможного майбутнього фахівця з інформаційної діяльності у виші є залучення студентів до розробки й використання сучасних технологій навчання, які адаптовані до реальних умов здійснення майбутньої професійної діяльності. Саме кейс-методи сприяють формуванню компетентного фахівця, який може ставити цілі, адаптувати теоретичні знання до професійної площини, відповідати за прийняті рішення, планувати власну діяльність з досягнення цілей та завдань, розвивати навички колективної роботи.

Проблема використання кейс-методу в навчанні майбутніх фахівців з інформаційної діяльності не вичерпується цією статтею, окреслене питання залишається актуальним.

Список використаної літератури

1. Баул Т. П., Степаненкова Л. Т. За і проти використання методу кейс-стаді в навчальному процесі URL: http://www.rusnauka.com/18_NPM_2008/Pedagogica/34230.doc.htm.
2. Гомотюк О. Інноваційні технології підготовки фахівця-документознавця у Тернопільському національному економічному університеті. URL: http://dspace.tneuedu.ua/bitstream/316497/7334/1/Homotuk_Ternopil_stattya.pdf.
3. Демешко І. Застосування інноваційної методики в курсі «Інформаційно-аналітична діяльність». *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія: Педагогічні науки.* 2016. № 147. С. 57–62.
4. Іщенко В. С. Педагогічні умови формування аналітичної компетентності майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5017.
5. Козак Л. В. Кейс-метод у підготовці майбутніх викладачів до інноваційної професійної діяльності. *Освітологічний дискурс* : електронне наукове фахове видання. 2013. № 3 (11). С. 153–162.
6. Пащенко Т. М. Дидактичні аспекти впровадження кейс-технології у навчальний процес професійно-технічних закладів освіти. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32309457.pdf>.
7. Сапицька І. К. Організація підготовки фахівців з інформаційної діяльності: ситуаційний підхід наукові записки. *Наукові записки. Серія «Культура і соціальні комунікації».* 2009. Вип. 1. С. 327–334.
8. Ягоднікова В. В. Кейс-метод (Case study) як форма інтерактивного навчання майбутніх фахівців. URL: http://www.rusnauka.com/1_NIO_2008/Pedagogica/25496.doc.htm.
9. Янишин О. К. Формування комунікативних умінь майбутніх документознавців засобами медіаосвітніх технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2012. 20 с.

References

1. Baul, T. P., Stepanenkova, L. T. (2008). For and against the use of the case-case method in the learning process. Retrieved from: http://www.rusnauka.com/18_NPM_2008/Pedagogica/34230.doc.htm (in Ukrainian).
2. Gomotyuk, O. (2017). Innovative technologies of preparation of a specialist-document scientist in the Ternopil national economic. Retrieved from: http://dspace.tneuedu.ua/bitstream/316497/7334/1/Homotuk_Ternopil_stattya.pdf. (in Ukrainian).
3. Demeshko, I. (2016). Application of innovative methodology in the course "Information and analytical activity". *Scientific notes [Kirovograd State Pedagogical University named after Volodymyr Vynnychenko]. Series: Pedagogical sciences*, 147, 57–62 (in Ukrainian).
4. Ishchenko, V. S. (2017). Pedagogical conditions for the formation of analytical competence of future specialists in document science and information activities. Retrieved from: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5017 (in Ukrainian).
5. Kozak, L. V. (2015). Case method in preparing future teachers for innovative professional activities. *Educational discourse: electronic scientific professional edition*, 11 (3), 153–162 (in Ukrainian).
6. Pashchenko, T. M. (2015). Didactic aspects of the introduction of case technology in the educational process of vocational education institutions.. Retrieved from: <https://core.ac.uk/download/pdf/32309457.pdf> (in Ukrainian).
7. Sapytska I. K. (2009). Organization of training specialists in information activities: situational approach scientific notes. *Proceedings. Series: Culture and Social Communications*, 1, 327–334 (in Ukrainian).
8. Yagodnikova, V. V. (2008). Case study (Case Study) as a form of interactive training for future professionals. Retrieved from: http://www.rusnauka.com/1_NIO_2008/Pedagogica/25496.doc.htm (in Ukrainian).
9. Yanyshyn, O. K. (2012). Formation of communicative skills of future documentologists by means of media education technologies: author's abstract. dis ... candidate ped science 13.00.04. Kyiv (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 09.11.2017.

Ермолаева А. А. Использование кейс-метода в обучение будущих специалистов информационной деятельности

Статья посвящена проблеме поиска новых эффективных методик профессиональной подготовки будущих специалистов информационной деятельности в интеграции с традиционными формами обучения, которая является многоаспектным процессом профессионального становления специалиста. Рассмотрен кейс-метод как специфический метод обучения, который направлен на формирование разного вида умений и развитие навыков, необходимых для современных высококвалифицированных специалистов. Акцентировано на преимуществах и недостатках использования кейс-метода на современном этапе.

Ключевые слова: кейс-метод, интерактивная методика обучения, учебный процесс, специалисты информационной деятельности.

Yermolayeva G. Using of the Case-Method in Training the Future Specialists of Information Activity

The methodology of the research – is to apply theoretical methods (documentary analysis, analytical and synthetic information processing), which enables to identify and generalize the developments on questions of the case method as a specific learning method aimed at developing different skills and developing the skills necessary for modern highly skilled specialists.

Results. *The use of the case-method in the training of future information specialists is substantiated.*

The novelty of the work *is that the article generalizes the problems of finding new effective methods of professional training of future specialists in information activities in the integration with traditional forms of training, which is a multidimensional process of professional development of a specialist. In the article the case-method is considered as a specific method of training aimed at the formation of different skills and the development of skills necessary for modern highly skilled specialists. The emphasis is on the advantages and disadvantages of using the case-method at the present stage.*

Practical significance *in the interaction of the case-method with traditional methods of learning, the achievement of three goals: the students' understanding of high-tech and materiality of the problem; performance before the audience who is interested in the results of their work; the ability to interact with the audience in order to further analyze their own advantages and disadvantages. Case methods increase activation of self-education and self-education of students. One of the ways of preparing a modern competent, competitive future specialist in information activities in higher education is to involve students in the development and use of modern learning technologies that are adapted to the real conditions for future professional activities. Case-specific methods help to form a competent specialist who can set goals, adapt theoretical knowledge to the professional plane, be responsible for the decisions made, plan their own activities for achieving the goals and objectives, develop the skills of collective work.*

Key words: *case-method, interactive method of training, educational process, specialists in informational activity.*